
De glemte karamellene

BOKOVERSIKT

Kollega Bjørg Fodstad er født i 1914 og er pensjonert anestesilege. Opp gjennom årene har vi møtt henne ved Ullevål sykehus, ved Rikshospitalet og i andre medisinske sammenhenger. Likevel, lite visste vi som var yngre om hennes dramatiske krigserfaringer fra 1940 – 45. Nå har hun brutt tausheten og skrevet bok.

Bjørg Fodstad og hennes ektefelle, dr. Dag Fodstad (1910 – 90), hadde under den annen verdenskrig sentrale roller i den topphemmelige etterretningsorganisasjonen XU. Organisasjonens virke var så hemmelig at intet skulle fortelles om den selv da krigen var over. Nå, omkring 50 år etter, begynner vi å få høre. Årsaken til at sløret trekkes til side, er egentlig en konsekvens av aktivitetens natur. Især medlemmer som spilte farlige dobbeltroller og angav å være på lag med okkupasjonsmakten for å kunne skaffe opplysninger til motstandsbevegelsens etterretning, kunne få et høyst misvisende ettermæle, dersom ingen rykket ut med korrigerende informasjon.

Bjørg Fodstad var student da krigen kom til Norge. Hennes mann, som var ferdig lege, ble mobilisert til sanitetstjeneste. Hun måtte evakuere med sin tre måneder gamle datter, fikk ganske snart kontakt med motstandsarbeid gjennom venner og folk hun traff – og dermed var det hele i gang.

Opgavene hun og de andre utførte i det som de etter hvert skjønnte var en tett og viktig organisasjon, ble løst etter levereglene ”Gjør det du får beskjed om. Ikke tenk, og ikke legg to og to sammen. Fremfor alt: Snakk aldri til noen om noe.”

Det gikk galt til slutt, i den forstand at hun ble arrestert 22. desember 1944. Det meste av tiden fra da av og frem til freden tilbrakte hun på Grini.

Fodstads beretning er spennende som en guttebok – som en av de bøkene vi som var gutter i etterkrigsårene simpelthen slukte. Tittelen *Brystkaramellene* henspiller på cyankaliumkapslene som var siste utvei hvis forhør truet med å røpe organisasjonen. Navn og dekknavn om hverandre kan av og til gjøre det litt vanskelig å følge tråden, men det gjør ikke så mye. Man legger ikke boken fra seg før man er kommet til siste side.

Björg Fodstads bok anbefales. Den anbefales også fordi den ikke bare er en beretning fra en forgangen tid. Den har også overføringsverdi. En av hennes formuleringer fra forordet gir atskillig å tenke på: "Under krigen var vi så unge og uansvarlige. Selv om vi visste at det vi var med på dreide seg om kampen for Norges frigjøring, og at den var dødsens alvorlig, var det som en spennende lek. Ansvarret lå hos noen for oss ukjente mennesker langt borte i Stockholm eller London." Det føres blodige kriger også i dag, der parter på alle sider benytter seg av unge mennesker som ikke vet mer enn de må om sitt oppdrag, og som oppfatter selv livsfaren som en spennende lek.

ØivindLarsen

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin

Universitetet i Oslo

Publisert: 20. mars 2002. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 24. juni 2026.